

Mange veje, nye retninger

Bente Rosenbeck

I juni 2011 deltog jeg i den 15. Berkshire Conference on the History of Women, som i år havde titlen: *Generations. Exploring Race, Sexuality and Labor Across Time and Space*. Det foregik på University of Massachusetts Amherst, som viste sig ikke at ligge langt fra Smith College, hvor jeg var til min første 'Berks' i 1984. Jeg burde på den baggrund kunne skrive noget om, hvilke udfordringer kønshistorien står over for i dag. Konferencen i 1984 var betydeligt mere inspirerende end den i 2011, men det har sikkert mest med mig at gøre. Jeg var helt ung og havde lige netop afleveret min afhandling, og så møde ca. 2000 kvindehistorikere!! Fra det øjeblik var jeg aldrig i tvivl om, at kvindehistorie havde fremtiden med sig.

Den kulturelle vending var godt på vej i 1984. Nogle år efter nævnte Lynn Hunt i sin meget omtalte antologi *The New Cultural History* (1989),¹ at kvinde- og kønshistorie var i fronten af den nye kulturhistorie, og hun fremhævede Joan Scott, Carroll Smith-Rosenberg og Natalie Zemon Davis, som alle oprådte på 'the Berks' i 1984. Jeg sad sågar på bagsædet af en bil ved siden af Zemon Davis uden at vide, hvem hun var.

Hunt skrev, at kvindehistorikerne var hurtige til at følge op på de kulturhistoriske impulser. 10 år senere var hun medudgiver af *Beyond the Cultural Turn* (1999), hvor redaktørerne fremhævede, at både historikere og sociologer havde taget den kulturelle vending til sig "without embracing, however, the most extreme relativist or anti-positivist arguments of anthropologist or literary scholars".² De to redaktører opfordrede historikerne til at gentænke relationen mellem social- og kulturhistorie: "the most fruitful work emerges when cultural and social (and possibly other) modes of analysis are combined".³ Var det en invitation til en sociologisk måske materiel vending? Eller måske en kontekstualisering af kulturhistorie?

Den eneste kønshistoriker, som har haft betydning for kønsteori generelt er Joan Scott. Hun deltog i det 3. Nordiske kvindehistorikermøde i 1989 i Sverige, og jeg tror, at hun har betydet meget for kvinde- og kønshistorien ved sin insisteren på, at køn er en analytisk kategori, at køn skaber politik og politik køn. I en artikel fra 1997 konkluderede jeg, at teoretisk forholdt

mange sig til Joan Scott, men i praksis adskillig færre. Mit eksempel var tre afhandlinger af Elisabeth Elgan, Kari Melby og Eva-Helen Ulvros, som jeg opponerede mod i årene 1994–1996. Alle forholdt sig til Joan Scott men kun én, nemlig Elgan blev mere konkret inspireret til at foretage en diskursanalyse af abort- og præventionspolitikken i Frankrig og Sverige.⁴ Der var grænser for, hvad Scott kunne bruges til og især blev brugt til.

På det 5. Nordiske kvindehistorikermøde i Norge i 1996 var der et panel med titlen: ”Drømmen om den gode teorien – og jakten på den ekte empirien?”, som Gro Hageman havde planlagt, hvor det blev konkluderet, at der ikke var sket så meget nyt, siden Scott introducerede sine ideer i 1989.⁵ Den nu afdøde danske historiker Hanne Rimmens Nielsen gav, inspireret af en artikel af Kari Melby,⁶ udtryk for en bekymring for, at destabiliseringen af køns-kategorien i forlængelse af Joan Scott ”truer med at slå benene væk under kvinde- og kønshistorien, underminere grundlaget for kvindehistorie-skrivningen”.⁷ Allerede dengang var der en kritik eller refleksiv forholden sig til poststrukturalisme. I stedet for en stor teori, kunne alternativet være ”teoretisk mangfold”. Hanne Rimmens bud var ”...at teoriudviklingen fremover kommer til at foregå med basis i empirisk forskning...”.⁸

På det efterfølgende møde i Danmark i 1999 var de to hovedemner køn og religion og komparation i kvinde- og kønsforskning. Der var ikke et teoretisk-metodisk tema, men Marianne Liljeström holdt et oplæg, som kan ses som en videreførelse af den teoretiske debat på det foregående møde. Hun rettede en kritik af det kønsbegreb, som lå bag den nordiske kvindehistorieforskning.⁹ På det 7. Nordiske kvindehistorikermøde i Göteborg i 2002 synes den teoretiske debat at være aftaget. Fra det 8. og 9. møde har vi ingen rapporter, hvor man kan følge den teoretiske debat, men i Finland 2005 gav yngre forskere deres bud på kvinde- og kønshistoriens fortid, nutid og fremtidige muligheder. Køn og kundskab var hovedtema og kvinder i historieskrivningen var et tema.¹⁰ På Island var undervisning i kønshistorie på dagsordenen.

På 'the Berks' 2011 var det svært at finde de teoretiske diskussioner. Kun Joan Scott af de tre ovennævnte deltog på konferencen, som discussant på et panel med titlen: ”(Hetero)normativity in a global context”. Titlen viser lidt om, hvad der var nyt. Verden var blevet lidt større. Global og transnational var meget hyppigt brugt, nogle steder mere velbegrunderet end andre. Titlerne på de to plenarpaneler var henholdsvis ”The Sex of Geopolitics” og ”Where is Africa in Gender Studies?”, mens key note foredraget handlede om slaver og diaspora på Haiti. Grænserne for nationens historie var blevet sprængt, og den hvide mellemklasse i USA var henvist til workshops. Der var mere om maskulinitet og seksualitet end i 1984. Flere papers integrerede både køn, race og klasse, dvs. anlagde et interseksionalitetsperspektiv. Der var alt og lidt af hvert i de 190 workshops, seminarer og sessioner.

”Lesbian Generations” var titlen på et roundtable, og mens lesbianisme i 1984 snarere var et politisk emne end et akademisk, var det nu fuldt integreret på ’the Berks’ og har været det længe. Disse konferencer er ofte blevet søgt af aktivister og ’barfodshistorikere’. Derfor var der i 1984 mange lesbiske, som f.eks. var aktive med at synliggøre lesbianisme og homoseksualitet ved f.eks. at opbygge arkiver, men som ikke var forskere. Gruppen havde fået et stort kælderlokale som opholdssted. I 2011 var de kommet op i lyset, og havde været det så længe, at der var tale om flere generationer. Men det mest nye var transteori, og der var både en lesbisk transmand og transkvinde i panelet. Hvad der skabte debat på konferencen var en performance: The Down and Dirty Show, et queer show, som næppe kunne være vist for 10 til 20 år siden.

Er vi på vej i mange retninger? Det er svært at sige på basis af konferencen. Den teoretiske krig var i hvert fald afblæst, og hvad kommer efter det globale og det transnationale? Måske det lokale? Da jeg ikke længere beskæftiger mig ret meget med, hvad der sker med kvinde- og kønshistorie, vil jeg hente hjælp i Sonya O. Roses bog *What is Gender History?*, som udkom i 2011 og er en af de nyeste inden for genren. Rose, som er professor emerita på University of Michigan, har tænkt sig bedre om end jeg, men let var det åbenbart ikke, for hun takker i forordet sin mand ”for putting up with the angst I experienced as I found writing this book to be a much more difficult and complex undertaking than I had anticipated”.¹¹ Selv tror jeg også, at jeg vil føle mig ubekvem ved genren i dag i modsætning til tidligere, hvor jeg nok havde mindre imod at udstikke retningen.

Lad mig give ordet til Rose og citere de sidste sætninger i hendes bog: “By including in this last chapter examples of biographical and life history approaches and ways of reading texts to uncover subjectivities and affect, in addition to reading to ascertain the cultural construction of gender difference, and approaches that decenter both ”the nation” and ”the West” as motors of history, the book concludes with an appreciation of the plurality of approaches that make gender history such a vibrant field of scholarship”.¹² Hendes karakteristisk kan fint passe til det indtryk, jeg fik af den 15. Berkshire Conference on the History of Women. I 2012 afholdes det 10. Nordiske kvindehistorikermøde i Norge og spørgsmålet er, hvor vi er på vej hen i Norden. Det må vi afvente. Men hvor er jeg selv på vej hen?

Såfremt jeg skulle vælge ’mine eksempler’ på, hvad Rose kalder ”new directions”, vil jeg fremhæve Caroll Smith-Rosenberg: *This Violent Empire. The Birth of an American National Identity* fra 2010 og Mary S. Hartman: *The Household and the Making of History. A Subversive View of the Western Past* fra 2004. Et ganske individuelt valg af to amerikanske forfattere, der er lidt ældre end mig, og som er indbyrdes meget forskellige.

Smith-Rosenberg skrev en af de meget tidlige, berømte artikler: "The Female World of Love and Ritual. Relations between Women in Nineteenth Century America" i 1975, og jeg har fulgt hendes forfatterskab siden, mens jeg først læste Mary Hartman senere. Hartman var i øvrigt med til at arrangere den første 'Berks', som blev afholdt i 1973. Hvorfor dette valg? Jeg har altid været meget mere inspireret af Smith-Rosenberg end af Scott. Scotts analyser har været mig for sofistikerede og teoretiske, mens Smith-Rosenberg havde større nærhed til empirien, og så beskæftigede hun sig med 'medicinske' emner, hvilket lå tæt op af, hvad jeg arbejdede med. I *This violent Empire*, som har været ventet af flere end mig i 20 år, analyserer hun den amerikanske nations opbygning. Hun kombinerer kulturhistorie og politisk historie og trækker på køn, kultur og litteraturhistorie. Den ny nation baserer sig på den hvide middelklassemand og på lighed, men ekskluderer en række 'andre': slaver, indianere og kvinder. Det er en historie om racisme, sexism og vold i USA, som er blevet en del af landets nationale selvpfattelse, men gemt under en overflade af lighed. Smith-Rosenberg læser diskursen og fortællingerne om den nationale identitet inspireret af feministiske, poststrukturalistiske og postkoloniale teorier, hvor identitet bliver betragtet som diskursive konstruktioner "taking form within rich material, economic and social contexts".¹³ Den amerikanske identitet opstår ikke kun gennem positiv definition, men også ved negativt at definere en række andre: afro-amerikanere, indianere og kvinder. Definitionen af disse andre er med til at afgrænse det politiske menneske og destabilisere den opfattelse, at alle er lige, som hersker i det amerikanske samfund. Efter at have afvist den politiske historie i 1970'erne til fordel for kulturhistorie, har hun formået at kombinere de to retninger i en kontekstuel diskursanalyse. Problemet med mange diskursanalyser er, at de ofte bliver ahistoriske og fjernet fra den historiske kontekst.

Mens Smith-Rosenberg i sin dekonstruerende tilgang kan siges at være identitetsproblematiserende, er det andet eksempel lige modsat: en identitets- og oplysningshistorie. Mary S. Hartman er optaget af det, hun kalder en subversiv tolkning af historien, som tager udgangspunkt i husholdning og ægteskab. Hun flytter vægten fra de politiske, økonomiske og sociale kræfter bag forandringen af Europa til de nye sociale mønstre og husholdningen. Hun sætter fokus på husholdning på tre områder: de religiøse forandringer i 1700-tallet, herunder protestantismens betydning; de politiske bevægelser i 1800-tallet; og de økonomiske forandringer i 1900-tallet.

Hvad fik sat Vesteuropa på en ny kurs efter 1500 og dermed i retning af den industrielle kapitalismes hurtige udvikling? Dette spørgsmål forsøger Mary Hartman at besvare med udgangspunkt i demografen John Hajnals gamle tese om sene ægteskaber som et af de allervigtigste træk i det moderne Europas udvikling. Han så sene ægteskaber som katalysator for den indu-

strielle proces snarere end en effekt. Det betyder, at ægteskabs- og husholdningssystemet må ses som et af de mere fremtrædende træk i moderniteten, hvilket ikke rigtigt har sat sig spor i den generelle historieskrivning om, hvordan Europa blev moderne. I denne fortælling får kvinder en aktiv rolle. Det unikke i det vesteuropæiske ægteskabsmønster ligger især i kvinders høje ægteskabsalder. Hartman skærper kønsperspektivet. Kvinders produktive aktiviteter var nødvendige. At arbejde og tjene penge blev en del af kvinders liv. I et system med sene ægteskaber gennemgår kvinder en livscyklus, hvor de gør erfaringer uden for familien, hvor aldersforskellen til manden er lille, hvor mødre blev ældre og måske mere modne, og hvor familien kun består af parret og deres børn. Det er derfor en familief orm, som stiller krav om, at kvinder skal være mere autonome og ansvarlige. Køns hierarkiet blev sværere at opretholde i det sene ægteskabsmønster.

Jeg ved ikke, om jeg får brugt min fascination af disse to bøger til noget, men det er tydeligt, at arbejdet med ægteskabets historie også er blevet til et stykke politisk historie, jvf. titel på den bog, som jeg redigerede sammen med Hanne Sanders i 2010: *Det politiska äktenskapet. 400 års historia om familj och reproduktion*. Jeg tror ikke, at det var bevidst, men hen ad vejen i arbejdet i Det nordiske ægteskabsprojekt skete der det, at ægteskabets og familiens historie blev del af den store politiske historie og ikke kun set som den lille historie. Den første sætning på bagsideteksten på *Inte ett ord om kärlek. Äktenskap och politik i Norden ca 1850–1930*, som jeg udgav sammen med Kari Melby, Anu Pylkkänen og Christina Carlsson Wetterberg i 2006, lyder: "Äktenskapet är en ram kring personliga relationer, men det handlar också om politik og makt". Dette førte videre til at se reproduktion som fortolkningsramme for de nordiske velfærdsstater. I en artikel rejste Kari Melby og jeg spørgsmålet om reproduktionens placering i det politiske felt og den statslige indgriben i det private liv kun var udtryk for en bio-politik med fokusering på regulering af befolkningen og disciplineringen af kroppen, eller om den fremmede individualisering og lagde kimen til kvinders medborgerskab.¹⁴ Noget med reproduktion bliver det nok. Mit overordnede projekt? Som jeg sagde for tre år siden i et interview: "Engang var min ambition at give kvinder historien tilbage. Nu er det at lave fortællingen om historien om".

Many paths, new directions

The article describes the point at which gender history finds itself today, starting with the 15th Berkshire Conference on the History of Women held in the US in 2011. Transnational and transgender issues together characterized this world conference – the world was growing bigger. But what would come next? In a recent work on gender history, Sonya Rose has also highlighted

the importance of the fact that national concerns have been transcended in gender history, while emphasizing the continued diversity of approaches. In conclusion, two particularly inspiring works by Carroll Smith-Rosenberg and Mary Hartman are considered.

Keywords: gender history, sexuality, theory, transnational, transgender

Noter

- 1 L. Hunt, *The New Cultural History*, Berkeley 1989.
- 2 V.A. Bonnell og L. Hunt, *Beyond the Cultural Turn. New Directions in the Study of Society and Culture*, Berkeley 1999, s. 4.
- 3 Bonnell og Hunt, s. x.
- 4 B. Rosenbeck, "Intet nyt under solen. Refleksion over feministisk teori", *Kvinder, køn & forskning* 1997:1.
- 5 B. Gullikstad og K. Heitmann (red.), *Kjønn, makt, samfunn i Norden i et historisk perspektiv. Konferanserapport fra det 5. Nordiske kvinnehistorikermøtet, Klækken 08.-11.08.96*. Bind II, Trondheim 1997.
- 6 K. Melby, "Kjønnets vitenskaplige status: Om norsk kvinnehistorie 1975-1995", *Norsk Historisk Tidsskrift* 1996:1-2.
- 7 H.R. Nielsen, "Den gode teori - hvilken teori?", i Gullikstad och Heitmann, s. 17.
- 8 Nielsen, s. 19.
- 9 M. Liljeström, "Jämställdhetstänkandet och det kvinnohistoriska berättandet. Reflexioner kring könade förförståelser", i *Køn, religion og kvinder i bevægelse. Konferencerapport fra det VI. Nordiske Kvindehistorikermøde. Tisvildeleje 12.-15. August 1999*, (red.) A. Warring, Roskilde 2000.
- 10 A. Folke Henningsen, "Køn og kundskab", <http://www.historien.dk/kvindehistorie.htm>. Hentet 25-1-2012.
- 11 S.O. Rose, *What is Gender History?*, Cambridge 2010, s. viii.
- 12 Rose, s. 121f.
- 13 C. Smith-Rosenberg, *This Violent Empire. The Birth of an American National Identity*, Chapel Hill 2010, s. 17.
- 14 K. Melby og B. Rosenbeck, "Reproduktion som fortolkningsramme for de nordiske velferdsstater. Foucault møter Giddens", *Tidsskrift for kjønnsforskning* 2009:1-2.